
Wolska

Dzielnice: Wola

Osiedla: Mirów Ulrychów

Atrybuty:

Rok utworzenia nazwy: 1771

Opis

Wielka Wola - wieś książęca wzmiankowana już w XIII w., powstała na terenie lasów książęcych. Podlegała wówczas kościołowi w Zegrzu nad Narwią, płacąc mu dziesięciny. Wraz ze wzrostem znaczenia Warszawy, zamieszkiwało tu coraz więcej ludności i dołączano kolejne dobra, m.in. w 1425 roku folwark Pustola. Od 1526 roku wchodziła w skład starostwa warszawskiego, w 1580 roku jej wójtem dziedzicznym był szlachcic Jan Pierzejewski. Liczyła wówczas ok. 731 ha powierzchni a w 1611 roku wzniesiono tu parafię św. Wawrzyńca i wówczas to prawo patronatu nad kościołem otrzymał dekanat warszawski. Większość zabudowań znajdowało się między dzisiejszymi ul. Elekcyjną i Sowińskiego. W latach 1575-1764 odbywały się tu elekcje królów polskich, w specjalnie przygotowanej szopie (dzisiejszy plac Elekcyjny u zbiegu ul. Obozowej i Płockiej), otoczonej wałem (okopami). W 1770 roku wieś została oddzielona od stolicy tzw. wałem Lubomirskiego z rogatkami umieszczonymi u zbiegu dzisiejszych ulic Okopowej i Chłodnej. Podczas I Sejmu Rozbiorowego właścicielem większości terenów Woli stał się jego marszałek Adam Poniński (1732-1798). W latach 1790-92 wzdłuż wałów powstały cmentarze - Powązkowski, Ewangelicko-Augsburski, Ewangelicko-Reformowany oraz Żydowski. Wieś odegrała ważną rolę podczas insurekcji kościuszkowskiej a podczas powstania listopadowego została prawie doszczętnie zniszczona (słynna reduta 56 dowodzona przez Juliana Ordona). Do jej odbudowy i częściowej zmiany charakteru z rolniczo-ogrodniczo-młynarskiego (browary, gorzelnie, wiatraki) na przemysłowy (cegielnie, garbarnie, zakłady włókiennicze i fabryki wyrobów metalowych) przyczyniła się budowa w 1845 roku linii kolei Warszawsko-Wiedeńskiej (wzdłuż dzisiejszej ul. Kasprzaka i Bema). To również spowodowało zmianę jej zabudowy - pojawiły się czynszowe kamienice w których mieszkali pracujący tu robotnicy. Najbardziej wysunięte na zachód tereny wzdłuż drogi na Blizne (Ulrychów wzdłuż ul. Górczewska) pozostały jednak nadal miejscem upraw warzyw, stając się pewnego rodzaju zapleczem aprowizacyjnym Warszawy. W 1916 roku całość została włączona w granice miasta.

Ciekawostki

Powstała jako główna droga wsi Wola już w XIV w. pod nazwą Droga Wolska. Wzdłuż drogi prowadzącej ze Starego Miasta do Elekcyjnej stały drewniane chaty, a układ ról był prostopadły do drogi. W 1725 początkowy odcinek drogi wszedł w obręb założenia osi Saskiej i nazwano go Aleją Wolską. W 1777 została przedzielona wałem Lubomirskiego w okolicy Chłodnej, gdzie stały rogatki Wolskie. W 1784 stało tu 10 domów murowanych i 25 domów i dworców drewnianych. W 1797 wybrukowano początkowy odcinek drogi, do rogatek; reszta, za wałami zwana była Drogą do Błonia. W 1820 ulicę wybrukowano i obsadzono drzewami; nastąpił intensywny rozwój ulicy nazwanej Traktem Kaliskim. Na przeł. XIX i XX w. ulica była zatrutowana wyciekami fabrycznymi, nie miała wodociągów, rynsztoki i glinianki cuchnęły odpadami. W 1905 zakłady wzdłuż ulicy świadkami były manifestacji robotniczych. W 1909 poprowadzono tędy linię tramwajową, a w 1916 przyłączono do Warszawy. W 1926 doprowadzono tramwaj do Młynarskiej, a w 1928 do cmentarza. Mieszkali tu głównie robotnicy i lumpenproletariat. W 1937 wybrukowano kostką bazaltową resztę ulicy. Do rozpoczęcia II wojny stała się wielkomięską ulicą, jednak do 1944 została prawie całkowicie zniszczona. W czasie powstania bowiem szło tędy natarcie hitlerowców na oddziały powstańcze, a przed oddziałami pędzono grupę cywilów. Rozegrały się tu zacięte bitwy, wiele osób, zginęło, domy 12, 14, 16 przechodziły z rąk do rąk. Grupa AL odbiła ulicę i naprawiła barykady. W 1946 odbudowywana ulica została włączona w ciąg Trasy W-Z, początkowy, krótki odcinek pozbawiając tramwaju.

Stan obecny:

~ **Rogatki Wolskie**. Powstały w 1818 dwa bliźniacze budynki wg proj. J. Kubickiego. Przez te rogatki wjeżdżał Napoleon, wwożono tędy ciało ks. Józefa Poniatowskiego, tędy opuszczał Warszawę Chopin... W 1831 zbierały się gromady żołnierzy zepchniętych z szanów, a także ludność cywilna. Obronę organizowali gen. Bogusławski i ppłk Majewski. Po rozszerzeniu granic miasta w 1916 straciły znaczenie, aż rozebrali je hitlerowcy.

Nr 2: **ogród jordanowski**. Założony w 1936.

Nr 3: ~ **piwiarnia Stępniewskiego Pod Dzikim i cukiernia Udziałowa i cukiernia Kmiecika**. Lata '30

Nr 4: ~ **Dom Przytułku i Pracy**. Powstał w 1829 z fundacji Staszica. Stanowił postrach wśród żebraków. Od 1876 mieścił się tu Szpital Wolski, w czasie przebudowy w 1886-90 został powiększony z 60 łóżek do 175, przy okazji zwiększono personel, dorobiono pracownię mikroskopową i aptekę. Przeniesiono go w 1930 na Płocką 26 w związku z żądaniami fundacji Staszica i likwidacją Domu Opieki nad Opuszczonym Dzieckiem Żydowskim.

Nr 6: ~ **kamienica czynszowa**. Przedwojenna, trzypiętrowa. W latach '30 istniała tu **Komunalna Kasa Oszczędności**, IV oddział. Na początku XXI w. kamienica popadła w ruinę, nie była zamieszkana. Wyburzona 28 VIII 2011.

Nr 7: ~ **cukiernia Lewickiej i Nileskiewicza**. Lata '30

Nr 9: ~ **piekarnia Stołeczna**. Lata '30

Nr 13: ~ **piekarnia Lindera**. Lata '30

Nr 18: ~ **przysłup Starozakonnych**. Powstał w 1836 wg proj. A. Gołońskiego.

Nr 19: ~ **kamienica**. Mieścił się tu wyszynk Józefy Twardzińskiej.

Nr 26: ~ **piekarnia Szejna**. Lata '30

Nr 27\29: **Pałac Biernackich - klasztor Karmelitanek**. W tym miejscu mieściły się duże ogrody bankiera Karola Schultza. Od niego odkupił Biernacki działkę pod budowę swojej posesji na pocz. XIX w. Pałac powstał w 1850 wg proj. Józefa Orłowskiego, dla rodu Biernackich, właścicieli wsi Wola i Czyste. Od strony ulicy stoją dwie oficyny z 1850. W 1929 Celestyna Biernacka podarowała teren Archidiecezji Warszawskiej. Miało się tu mieścić Muzeum kościelne Archidiecezji. W 1941 trafiły tu siostry Karmelitanki (działające w Polsce w 1649-1819), współpracujące z ŻOB, która miała tu swój punkt kontaktowy. W czasie Powstania Warszawskiego siostry wywieziono na roboty.

Róg z Młynarską: ~ **Ogród Ohma**. Zwany też Ogrodem Unruha. Kawiarnia powstała w 1810, założona przez Aleksandra Unruha. W 1825 właścicielem ogrodu został Rudolf Ohm, w ogrodzie działała piwiarnia i teatrzyk ogrodowy. Ogród zajmował całą część aż do Kasprzaka, czyli teren zajezdni tramwajowej. Urządzano tu zabawy muzyczne, koncerty, imprezy charytatywne. Ceny były dość wysokie, więc bywalcami byli głównie bogaci Warszawiacy. Obok mieściła się również szkółka drzewek owocowych i roślin szpalerowych, prowadzona przez Rudolfa z synem Aleksandrem. W 1859 teren kupił Samuel Olgelbrand i w willi założył popularną, choć drogą restaurację Prado. W 1882 Rada Miejska Dobroczyńności wydzierżawiła ogród na tzw. Szpital Zapasowy. Uruchamiano go zimą, mieścił 50 łóżek, choć po epidemii tyfusu i błonicy w 1884 przeznaczono go na szpital zakaźny. W 1896 dobudowano pawilony dając miejsce na 120 łóżek, później aż do 240. W 1900 szpital otrzymał nazwę Warszawskiego Szpitala Miejskiego św. Stanisława.

Nr 30: ~ **restauracja Ruchli Kirszenblat**. Lata '30

Nr 32: ~ **kamienica Hipolita Knapa** (drugi adres: Młynarska 3) W budynku mieściło się kino Europa i Italia, które działało w okresie międzywojennym, miało 498 miejsc.

~ **Teatr Popularny**. Założony w 1923, kierowany przez Stefana Gozdawę-Wiecheckiego „Wiecha”. Mieścił się w sali kina Europa.

Nr 34: ~ **knajpa Popowskiego Henrykpol** (później bar Lercel i Markiewicz)

Nr 36: ~ **cukiernia Udziałowa**. Lata '30

Nr 37: **Specjalistyczny Szpital Zakaźny**. Powstał w 1881-2 zwany zapasowym. W 1885 otrzymał nazwę Szpital św. Stefana, na potrzeby szpitala przekształcono wcześniejszy budynek restauracji i pawilony ogrodowe Ohma.

Nr 40: przed wojną stał tu **Pałac Michlera**, zbudowany pod koniec XIX w. dla Karola Michlera, obok którego mieścił się młyn parowy, makaroniarnia, krochmalnia i piekarnia Zakładów Zbożowych Karol Michler i Ska. W latach '30 XX w. piekarnia zwana była Amerykańską. 05.08.1944 bronili się tu pluton Janusza Brochwicza-Lewińskiego, pseud. Gryf. Kiedy Niemcy zdobyli pałac, spalili go doszczętnie. Dziś stoi tu powojenna **kamienica czynszowa**.

Pomnik Powstańców, którzy bohatersko bronili Pałacu Michlerów w 1944. Kamień odsłonięto 28.02.2007.

Bloki osiedla Młynów. Powstały w 1948-66 wg proj. Michała Przerwy-Tetmajera, Haliny i Tadeusza Kowalskich i Zbigniewa Waclawka. Po stronie parzystej między Obozową a Bema.

Nr 43\45: ~ **Warszawskie Zakłady Fotochemiczne FOTON S.A.** WZF Foton powstały na miejscu fabryki Franaszka, założonej w pierwszej poł. XIX w. przez przybyłych z Austrii Michała Sporlina i Henryka Rahn, którzy produkowali kolorowe obicia papierowe na rogu Marszałkowskiej i Złotej. Kiedy właścicielem został Józef Franaszek, zakład przeniesiono tutaj, do budynku zaproj. przez Leandro Marconiego. Do asortymentu dodano bibułę i serwetki. W 1908 zakład przekształcono w

spółkę Franaszek J. Towarzystwo Akcyjne Fabryki Obić Papierowych i Papierów Kolorowych. W 1915 Rosjanie wywieźli wyposażenie do siebie i zaczęto rozwój zakładu od początku. W 1938 dodano produkcję papieru i błon fotograficznych. Fabryka działała do 1944, kiedy to w sierpniu rozpoczęto masowe mordy ludności: 5.08 zamordowano i spalono ponad 1000 osób, m.in. Roberta Franaszka z rodziną. Maszyny ukradziono, a budynki wysadzono. W 1949, w odbudowanych zakładach umieszczono Foton. Klisze przechowuje się Fot. A. Wojciechowski Warszawa, Wolska 11

Bloki osiedla Skierniewicka. Powstały w poł. lat '70 XX w. wg proj. Lecha Wensława. 6 bloków 10-piętrowych.

Bloki osiedla Wolska Południowa. 3 bloki 15-piętrowe powstały wg proj. Jolanty Lipińskiej. Między Skierniewicką a Płocką.

Nr 46: w 1930 stare zabudowania fabryczne kupił zbór baptystów i przerobił je na kaplicę z baptysterium.

Nr 47a: w 1919 mieściła się tu jednoklasowa **szkoła podstawowa** dla dzieci z Woli.

Nr 51: ~ **piwiarnia Mostka.** Lata '30

Nr 52: ~ **dom Ubezpieczalni Społecznej.** Powstał w 1930 z basenem krytym na miejscu istniejącej w jednoklasowej szkoły podstawowej dla dzieci z Woli.

Nr 53: ~ **cukiernia Władysława Zagoździńskiego.** Działała tu w latach 1926-30, kiedy przeniesiono się do większego budynku przy Wolskiej 66. Miejsce zajęła **cukiernia Golanowskiej.**Lata '30

Nr 54: **kamienica hrabiego.** Powstała w 1912 dla hr. Zdzisława Grocholskiego wg proj. Wacława Heppena. Z tyłu mieściła się fabryka sztucznych kamieni, posadzek i marmurów. W latach 1919-34 mieszkał tu poeta Edward Szymański, zamordowany w Oświęcimiu. 08.05.1964 odsłonięto tu tablicę upamiętniającą poetę.

Nr 60: ~ **kompleks mieszkalno-produkcyjno-handlowy.** Budynek powstał dla Józefa Muszkata. Produkcją zajmowali się Lichtenbaumowie i Mędrzyccy, z których jeden produkował makaron Bramenco, drugi galanterię metalową. Dla uniknięcia podatków, wierzycieli itp., często zmieniali imiona, nazwiska, branżę i szyldy.

Nr 66: ~ **cukiernia Władysława Zagoździńskiego.** Wcześniej działała przy Wolskiej 53 w latach 1926-30, potem przeniesiono się tu. Mieściło się tu również pomieszczenie z bilardem i czytelnia pism. Cukiernia słynęła z lodów i wypieków wielkanocnych. Po wojnie działa do dziś przy Górczewskiej 15.

Nr 69: ~ **Fabryka Metalowa „Siła”.** Powstała przed wojną, produkowała gwoździe, szpilki i haki.
~ **Fabryka Dziewiarska „Sarmatia”.** Produkowała pończochy i skarpetki.

Nr 75: ~ **piekarnia Edelsztajna.** Lata '30

Nr 76: **Kościół św. Wojciecha.** Powstał w latach 1899-1903 wg proj. Józefa Piusa Dziekońskiego, na подарowanej przez Szymona Ołdaka (Hołdaka) parceli i dotacjom Rodkiewiczów, Biernackich, Grotów i Franaszków, parafian, a także staraniom proboszcza ks. Stanisława Siewierskiego. Jest tak duży (4000 wiernych), żeby nie trzeba było go rozbudowywać: składa się z kościoła górnego i dolnego na planie krzyża łacińskiego w stylu gotyku nadwiślańskiego. Poświęcenia dokonano 08.12.1903. W 1927 erygowano parafię św. Wojciecha. W czasie II wojny światowej kościół stanowił

obóz przejściowy dla ludności Woli, czekającej na egzekucje w Pruszkowie. Długo po wojnie można było odczytać wydrapane na murach świątyni informacje dla bliskich. Dziś pamiątką po tych wydarzeniach jest Kaplica Pamięci Narodowej, gdzie umieszczono obraz przedstawiający powstanie warszawskie. Po powstaniu zniszczono wieżę, dach, witraże i organy, w wieży mieściło się niemieckie stanowisko ckm. Wewnątrz udało się uratować obraz Zygmunta Ajdukiewicza, *Św. Wojciech* z 1929. Umieszczono tu również symboliczną urnę z ziemią z miejsc kaźni Polaków na wschodzie i spod Monte Cassino.

Nr 77: **Robotniczy Klub Sportowy SARMATA**. Powstał 21.06.1921 jako Robotniczo-Tramwajowy Klub Sportowy. Z inicjatywy Władysława Wilczyńskiego i Stanisława Szkieli powstała na początku sekcja piłki nożnej. Tu karierę zaczynał Janusz Kusociński. W 1975 sponsorem klubu została FWP Vis, ale przedsiębiorstwo nie łożyło pieniędzy i klub podupadł. Aby funkcjonować, oddał część terenu na parking. W 2005 klub kupiła firma z hiszpańskim kapitałem, Polestrella pod osiedle mieszkaniowe. Planowano likwidację klubu pod kolejny hipermarket, ale na dzień dzisiejszy trenuje tu ok. 4000 osób. Sekcje: piłka nożna, lekka atletyka

Nr 85: ~ **warsztaty samochodowe Jana Marciniaka**. Lata '30

Nr 88: **Reprograf**. Biurowiec powstał wg proj. Stefana Kuryłowicza w 2002. Jest to biurowiec z magazynami wysokiego składowania.

przy wiadukcie kolejowym: **kapliczka**.

Nr 94: ~ **piekarnia Balinga**. Lata '30

Nr 100: ~ **piwiarnia Pawłowskiej**. Lata '30

Nr 115: ~ **piwiarnia Zawadzkiej**. Lata '30

Nr 121: ~ **Fabryka Maszyn i Kotłarnia "MOC"**, dawniej Bystrzeński i Sopoćko, sp. Akc. Istniała tu jeszcze przed 1922 rokiem. Później istniał tu **Urząd Skarbowy**.

róg ul. Elekcyjnej: **kapliczka**.

Nr 123: ~ **piekarnia Wiśniosy**. Lata '30

Nr 125: w 1922 mieściła się tu **Miejska Szkoła nr 93**.

Nr 128: ~ **cukiernia Mandla**. Lata '30

Nr 129: ~ **Żółta Karczma**. Przed wojną mieściła się tu **piekarnia mechaniczna Pod Słoniem** Jana Boruszewskiego i Bronisława Szkiela.

Nr 138\140: **cmentarz prawosławny i cerkiew św. Jana Klimaka**.

140a: **Kościół św. Wawrzyńca**. W 1611 utworzono oddzielną parafię wolską z drewnianą kaplicą. W 1655 kaplica została spalona przez Szwedów. W latach 1695-1756 zbudowano tu kościół murowany wg planów Joachima Daniela Jaucha z fundacji Marii Sobieskiej i Marii Anny Brühl. W latach 1794 i 1831 kościół stanowił rezydencję zachodniej Warszawy i za każdym razem, mniej lub bardziej, zostawał zniszczony. W 1794 gen. Zajączek zamiast ewakuować, obsadził kościół i cmentarz, pośród wilczych dołów i zasieków umieścił ok. 300 żołnierzy. Wojska pruskie złapały jednego z żołnierzy i przesłuchały, zyskując wiedzę o pozycjach wojska polskiego. Po atakach i kontratakach wreszcie kościół zdobyli Prusacy. Po zniszczeniach rezurekcji kościuszkowskiej kościół odbudowano dopiero w

1807. Tutaj zginął gen. Józef Sowiński, na Reducie 56: 06.09.1831 Paskiewicz i wojska rosyjskie zaatakowały redutę. 1100 żołnierzy Sowińskiego i ok. 500 Wysockiego zostało pokonanych przez znacznie większe wojska rosyjskie. W 1835 Paskiewicz kazał przerobić kościół na cerkiew, umieszczono tu także tablice sławiące cara. W 1934 kościół zamknięto, a po przebudowie przez Adama Idźkowskiego zamieniono kościół na cerkiew pw. MB Włodzimierskiej. Na murach położono spiżowe tablice wychwalające rosyjskich żołnierzy. Cerkiew była traktowana jako symbol zwycięstwa nad Warszawą, konsekracja odbyła się 02.11.1841. W 1916 budynek przywrócono kościołowi po przeróbkach Oskara Sosnowskiego. W 1923 erygowano tu na nowo parafię. W 1939 Warszawy od tej strony bronił oddział por. Zdzisława Pacaka 40. Pułku Piechoty im. Dzieci Lwowa. W czasie powstania w plebani mieściła się Komenda Dzielnicowa AK, w której działał proboszcz ks. Krygier. 05.08.1944 hitlerowcy rozstrzelali proboszcza i kilkuset parafian, wraz z dowództwem lokalnego AK. Kościół odrestaurowany w 1945-56. W ściany fasady wmurowane są kule armatnie z 1831, mające przypominać o zwycięstwie Rosjan. Wewnątrz mieści się drewniane wyposażenie z 1916 projektu Antoniego Hołdaka. Po II wojnie sprowadzono tu obraz Michaela Willmana *Męczeństwo św. Wawrzyńca*. Mieści się tu także epitafium Rocha Poray-Biernackiego.

Kamienny Krzyż. Upamiętnia śmierć gen. Józefa Sowińskiego.

Tablica upamiętniająca 40 Pułk Piechoty Dzieci Lwowskich

Pomnik Pamięci Pilotów RAFu. Odsłonięty w 1966, wykonany z fragmentu pomnika Lotnika. Upamiętnia 4 pilotów (3 ocalało) załogi samolotu Dywizjonu Bombowego Królewskiego Lotnictwa Bombowego, których zestrzelono 15.08.1944, podczas niesienia pomocy powstańcom.

Cmentarz. Zamknięty w 1916, mieszczą się tu tylko zbiorowe mogiły poległych w 1656, 1794, 1831, 1939 i 1944.

Nr 142: **Kaplica Kościoła Jezusa Chrystusa Świętych w Dniach Ostatnich.** Główne miejsce ruchu Mormonów w Polsce. Powstała w 1989-90. W wieży mormoni zatopili 14.12.1992 „kapsułę czasu”, która ma być wydobyta w 2022.

Nr 157\159: ~ **Firma Dobrolin.** Fabryka należała do braci Ferdynanda, Artura i Gustawa Palów (Pahlów), produkowała bardzo popularną pastę do butów Dobrolin. Oprócz tego produkowali pasty do metali, skóry i politory, terpentynę, zaprawę do podłóg. Pracowników dowożono na Wolę autobusami, ale towar wywożono powozami konnymi. W czasie wojny ustanowiono tu redutę pod dowództwem por. Zdzisława Pacak-Kuźmierskiego. Porucznik kazał wytoczyć beczki z terpentyną i dzięki nim zniszczono 40 czołgów na przedpolach Woli i Ochoty.

Nr 174\176: **Cmentarz Powstańców Warszawy.** Powstał 25.11.1945, gdzie w 177 grobach złożono ciała ok. 40 tys. osób które zginęły na Woli w czasie Powstania Warszawskiego. Natomiast w piaskowej płycie umieszczono 12 ton prochów ok. 50 tys. ofiar spalonych przez hitlerowców w czasie powstania. W osobnej mogile spoczywają Żydzi zamordowani w latach 1840-3 na boisku Skry. Cmentarz zajmuje 13 ha

Pomnik Polegli - Niepokonani. Pomnik odsłonięty 20.09.1973 dłuta Gustawa Zemły. O wykonanie go prosił płk Jan Mazurkiewicz. Napis głosi *Tu spoczywają prochy ponad 50 tysięcy Polaków poległych w latach 1939-1845 w walce o wolność Ojczyzny a hitlerowskim najeźdźcą.* Pomnik przedstawia wojownika z tarczą na rozerwanej barykadzie. W 2001 dodano koronę z 7 krzyży i kotwicę dzięki prośbie Światowego Związku Żołnierzy AK. Do tarczy przyspawano znak Polska Walcząca. Pieniądze na projekt dała Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa oraz wojewoda. 28.09.2001 ktoś pomalował czarną farbą krzyże, a kilka dni później połamał im ramiona. Zdewastowany pomnik pozostawiono nie ruszony na dłuższy czas, aby zdążył poruszyć ludzi.

Nr 180\182: **Cmentarz Wolski.**

Nr 186: **Cmentarz Parafii Starokatolickiej Mariawitów.** Cmentarz założono w 1912, gdzie chowano duchownych i siostry mariawickie. Jest miejscem pochówku dla liczącej 1,5 tys. wiernych

parafii Mariawitów.

Kościół cmentarny mariawicki pw Matki Boskiej Nieustającej Pomocy. Powstał w 1912 (1926??).

Nowy kościół mariawicki. Powstał w 1995 wg proj. Juliusza Marcinkowskiego.

Osiedle BCM. Powstało w 1961 wg proj. Binuty, Ciszewskiego i Mikulskiego.

Nr 190: **Zakłady Mechaniczne im. Marcelego Nowotki.**

Pomnik Marcelego Nowotki. Odsłonięty 04.01.1973, autorstwa Gustawa Zemły. Zdjęty po 1989.

róg ul. Fort Wola: **kapliczka.**
